

megpendítette, hogy nem gondol-e arra, hogy valamelyik kisközösségi láncolatba bekapcsolódik? Udvarias háritás volt a válasz. Akkor én elszomorodtam... Lénárd atya tizennyolc évre rá megírta lelkiismeret-vizsgálati könyvét...

Két oldalon kikészíti Gyurka bácsit (171-172).

Teszi ezt úgy, hogy nem nevezi nevén Bulányi atyát. Az ő krisztusi hűsége és sajátos egyházhűsége arra indítja, hogy tudathasadásos állapotúnak láttassa rendtársát, akiben „a katatonia ideológiává válik”. „A hosszú időn keresztül tartó, összeszorított fogú, hűséges helytállás egy olyan kataton szellemi görcsbe mehet át, ami csak rombolólag hat kívül és belül.” Gyurka bácsi hierarchiával folytatott küzdelmét, mely az Egyház megújítását célozta, nagy bajnak írja le: „Minden korábbi hűséget felválthat egy más formájú hűtlenség.” Lénárd atyát „megdöbentette”, hogy Bulányi atya az Egyház megújulását a kisközösségekben látja (amint a II. Vatikáni Zsinat). M

ár-már ironikusan írja le a kisközösségi hálózatunkat. Erősen elutasította és ártónak gondolta a Gyurka bácsi által a Lelkipásztori marketingben leírt víziót. „Egy áldozatos hűség deformálódik” Gyurka bácsiban. Hű volt az Egyházhoz és megújítani akarta, de az akadályok tudathasadásossá tették. „A felső egyházi vezetésben való csalódás tabuizálja az engedelmisség fogalmát”. Gyurka bácsi Erény-e az engedelmisség tanulmánya így kerül elutasításra. Lénárd atya számára a gondolkodó ráhallgatás, melyet az írás ajánl a vak-kegyes engedelmisség helyébe, nem elfogadható, sőt beteges, bűnös álláspont.

Hogyan kell viszonyulni egy tudathasadásos nagy egyéniséghez? „Katatoniás görcsöt szánó szeretettel és melegen simogató tenyérrel kell próbálni kisimogatni.”

Gyurka bácsi elengedte ezt a rendtársát. Sosem emlegette fel a közösségben azt a fájdalmat, melyet érezhetett sokat szenvedett paptestvére miatt, akivel nem sikerült érdemi dialógust folytatnia.

A fentiekben síránkozom? Vagy inkább emlékezem, hogy másokat is emlékezésre indítsak? Az

embernek joga van szomorkodni és kötelessége a valóságot megfogalmazni úgy, ahogyan azt ő látja.

GROMON ANDRÁS

JÉZUS ÖNARCKÉPE

Jézust érdekelte, kinek tartják őt az emberek, illetve tanítványai (Mk 8,27.29). Ennél is izgalmasabb azonban, hogy ő kinek tartotta önmagát. Érdemes hát megvizsgálni ezzel kapcsolatos kijelentéseit.

Ezeket – talán kissé önkényesen – két csoportra lehet osztani: az első, kisebb csoportba azokat soroltam, amelyekben többé-kevésbé közvetlen önmeghatározást ad, a másodikba azokat, amelyekből csak másodlagosan lehet következtetni arra, kinek-minek-milyennek látta-tartotta magát.

I. Közvetlen önmeghatározásai

1. Emberfia

A leggyakrabban „emberfiának” nevezte magát, azaz – a szó korabeli, hétköznapi értelmének megfelelően – „egyszerű embernek”, és szintén az általános gyakorlatnak megfelelően egyes szám harmadik személyben beszélt erről.

Persze ennek a jelentésnek több „rétege”, összetevője is van.

A leghétköznapibb: Az „emberfia”, mint minden ember, „*eszik és iszik*” (Lk 7,34), ellentétben az aszkéta Keresztelő Jánossal (Lk 7,33).

Az „emberfia” hatalom nélküli, az embereknek kiszolgáltató ember, akinek számolnia kell azzal, hogy „*sokat kell szenvednie*”, sőt megölik – és Isten nem óvja meg mindettől (Mk 8,31; Mt 16,22-23).

A következő jelentésrétegek már sajátosan Jézusra jellemzőek: Olyan „emberfia” ő, akinek „*nincs hová lehajtania a fejét*” (Lk 9,58); ez azonban a közhelyszerű értelmezéssel ellentétben nem azt jelenti, hogy nincs lakása-szállása, hanem szellemi otthontalanságát fejezi ki.

Jézus két alkalommal is elmondja, hogy ő olyan „emberfia”, olyan ember, aki nem embertársai elpusztítását, hanem „*az elveszettek megmentését*” tartja feladatának (Lk 9,56; 19,10).

Végül: „emberfiaként”, egyszerű emberként is kortársai számára (Isten által) adott *jelnek tekintette magát*, ahogyan Jónás is egyszerű emberi mivoltában, pusztán prédikációjával lett „jellé” a niniveiek számára (Lk 11,30).

2. Próféta

Persze Jónás több is volt egyszerű emberről: próféta volt, és Jézus imént idézett mondása (Lk 11,30) közvetve ugyan, de arra is utal, hogy *prófétának tartotta magát*.

Másik két alkalommal kifejezetten is utalt erre: Amikor Názáretbe hazatérve, tanítása nyomán rokonai és a falubeliek „megbotránkoznak” benne, keserűen állapítja meg, hogy a próféták sorsa teljeseedik be rajta: „*Csak a hazája veti meg a prófétát, meg a rokonai és a családjá*” (Mk 6,4). – De ez még mindig csak a könnyebbik része a prófétasorsnak: az erőszakos halállal is számolnia kell: „*...úton kell lennem Jeruzsálem felé, mert megengedhetetlen, hogy próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el*” (Lk 13,33).

3. „Messiás”, de nem a Messiás

Az ellentmondásosnak tűnő alcím magyarázata: A „messiás” szó eredeti, szoros értelemben vett jelentése: „(Isten által) fölkent [küldött, megbízott, fölhatalmazott] személy”, és amint „názáreti székfoglalójában” Izajástól idézett szavai mutatják, Jézus ebben az értelemben „messiásnak” tartotta magát: „*Az Úr Lelke van rajtam, mivel fölkent engem, hogy megvigyem az örömezenetet a nyomorgóknak; elküldött engem, hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket...*” (Lk 4,18-19).

Ennek az öntudatának, hogy őt „Isten küldte”, és „Isten ruházta fel erővel”, máskor is hangot adott: „*Aki befogad engem, nem annyira engem fogad be, mint inkább azt, aki engem küldött*” (Mk 9,37; vö. még Mk 12,6!); „*...aki elvet engem, azt veti el, aki engem elküldött*” (Lk 10,16; vö. még Lk 12,9). – „*Ha én Isten Lelkének segítségével üzőm ki a démonokat, akkor már el is jutott hozzátok Isten országa*” (Mt 12,28; Lk 11,20: „Isten ujjával”; mindkét kifejezés értelme: „Isten erejével”).

Másfelől Jézus hol burkoltan, hol kifejezetten, de határozottan tagadta, hogy a szó korabeli értelmében vett messiás lenne, azaz népének harcos felszabadítója (a római iga alól): Amikor érdeklődésére, hogy kinek tartják őt tanítványai, Péter lelkesen a Messiásnak vallja őt, keményen rájuk parancsol, hogy „*senkinek se beszéljenek őróla*” (egyáltalán a személyéről, de mint messiásról végképp ne: Mk 8,29-30. Mt 16,17 majd az ellenkezőjére fordítja ezt). – Amikor a főpap megkérdezi tőle: „Te vagy-e a Messiás...?”, azt feleli: „*Te mondtad, hogy én vagyok...*” (Mk 14,62); Pilátus azonos értelmű kérdésére: „Te vagy a zsidók királya?”, ugyancsak visszautasítással válaszol: „*Ezt te mondd*” (Mk 15,2).

4. „Isten fia”

Bár a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszéd (Mk 12,1-6) elsődleges tárgya Isten végtelen türelme és jósága, mellékesen arról is tanúskodik, hogy Jézus „Isten fiának” tekintette magát (vö. „*Még egyetlen valakije volt, egy szeretett fia: őt küldte el legvégül hozzájuk*”) – de nem a Niceai Hitvallás értelmében, hanem a szó biblikus használatának megfelelő jelentésben, vagyis Istenhez szorososan hozzátartozó, Istennek egészen odaadott, Istenhez hasonló (hasonlóvá vált), Isten oltalma alatt álló embernek tartotta magát.

Ez az öntudata minden bizonnyal a Jordánba történt alámerítésekor szerzett istenélményéből fakadt, amikor is ezt élte meg Isten üzenetének: „Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm” (Mk 1,11).

5. Kenyér

Az utolsó vacsorán, megtörve és tanítványainak adva a kenyeret, Jézus ezt mondta: „*Ez az én testem, értetek adva Istentől*” (Lk 22,19). Az „ez az én testem” kifejezés azonban a biblikus szóhasználatnak megfelelően azt jelenti: „Ez vagyok én”.

Azaz Jézus Isten által az embereknek adott „kenyérnek”, tápláléknak tekintette magát, s a tanítványok különösebb nehézség nélkül megérthették ennek üzenetét: „Isten értetek, a ti javatokra adott engem nektek, hogy úgy éljetekek belőlem-általam, ahogy a kenyér által éltek biológiailag” (és ezt könnyen ki is egészíthették kimondatlan, de az ő lelkületének megfelelő elvárásával: „Éppígy legyetek ti is »kenyér« egymás és mások számára, éljetekek teljesen egymásért és másokért!”).

6. Szolga

Ugyancsak az utolsó vacsorán a nagyratörő, pozícióért versengő tanítványokat megfeddve Jézus – a „kenyér” jelentésével teljes összhangban – világosan kimondta, hogy szolgának, az emberek szolgájának (a szó teljes értelmében vett „üdvösségük” szolgájának) tartja magát: „*Végteére is ki a nagyobb? Aki az asztalnál ül, vagy aki felszolgál? Hát nem az, aki az asztalnál ül? Én azonban olyan vagyok közöttetek, mint aki felszolgál*” (Lk 22,27).

7. Reális önismeretű

Jézust nem szédítette meg prófétai, „messiási” és „istenfiúi” öntudata: megmaradt reális önismeretű embernek! Amikor a gazdag ifjú „Jó Mester”-nek szólította, szinte ingerülten utasította vissza ezt a minősítést: „*Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egy valaki: Isten*” (Mk 10,18). Vagyis – Istenhez képest – nem tartotta magát jónak, s ezzel besorolta magát az általános emberi kategóriába, annak megfelelően, amit másoknak mondott: „*...ti, bár rosszak vagytok, tudtok jó adományokat adni gyermekeiteknek...*” (Mt 7,11).

Egyenesen azt is mondhatnánk, hogy *bűnös embernek* tartotta magát, hiszen alámerítette magát Keresztelő Jánossal a Jordánba (Mk 1,9), márpedig egyértelmű, hogy János a bűnbánat jelének szánta ezt a gesztust: „*Merítkezzetek alá, és változtassátok meg gondolkodásotokat és életeteket, akkor Isten megbocsátja bűneiteket*” (Mk 1,4)!

II. Közvetett utalások

1. Isten üzenetének tolmácsa

Aligha tévedünk, ha azt gondoljuk, hogy Jézus *elsődlegesen* tanítónak, igehirdetőnek, Isten üzenete közvetítőjének tartotta magát; nyilvános működésének túlnyomó részét ez tette ki, de szavai is tanúskodnak róla: „*Vegyétek magatokra az én igámat, és tanuljatok tőlem*” (Mt 11,29). Még azt is megkockáztathatjuk,

hogy a tanítást a gyógyításnál is fontosabbnak tartotta; amikor sikeres kafarnaumi gyógyításai nyomán tanítványai tartóztatják, azt feleli: „*Menjünk máshová, a szomszédos településekre, hogy ott is meghirdessem az örömeimet, ugyanis ezért jöttem*” (Mk 1,38).

Üzenete helyességében annyira biztos volt, hogy ki merte jelenteni: „*Az ég és a föld elmúlik, az én szavaim azonban nem múlnak el*” (Mk 13,31; vö. Mk 16,15!).

Nem csoda hát, ha mértékadó tanítónak tekintette magát, amint ez a felszínesen lelkesedőknek tett szemrehányásából is következik: „*Miért szólítotok így: »Uram, Uram!«, ha nem teszitek azt, amit mondok?*” (Lk 6,46)

Ebben az összefüggésben azonban azt is érdemes megjegyezni, hogy mégis kész volt érvek-ellenérvek alapján vitázni („*Ellenkérdést intézek hozzátok: Nevezetek meg egyetlen ésszerű indokot, és feleljetek nekem, akkor megmondom majd nektek, milyen hatalommal teszem ezeket*”: Mk 11,29), sőt meg is lehetett őt győzni (amint a szír-föníciai asszony esete mutatja: „*Erre az értelmes beszédre való tekintettel menj el, lányodból kiment a démon*”: Mk 7,29).

2. A Biblia szuverén értelmezője

Az előző pontból logikusan következik, hogy szuverén módon értelmezte a héber Bibliát (vagyis az „Ószövetséget”).

Ennek legenyhébb megjelenési formája, hogy arra a kérdésre válaszolva, „*Melyik az első az összes parancsok közül?*”, szabadon összekapcsolta az ószövetségi szentírás két különböző helyét (5Móz 6,4-5; 3Móz 19,18): az Isten iránti szeretetről, illetve az embertársak iránti szeretetről szóló parancsokat (Mk 12,28-31).

Előfordult, hogy a szentírási szövegbe betoldott valamit, nevezetesen a Tízparancsolat szövegébe a „*Ne rabolj!*” kitélt (Mk 10,19).

Még nagyobb súlyúnak minősíthetjük azt, amikor kihagyott valamit a szent szövegből, nevezetesen: Izajás híres szövegének – „*Az Úr Lelke van rajtam, mivel fölkent engem, hogy ... kihirdessem az Úr kedves esztendejét*” – fölolvásakor kihagyta annak befejezését: „és Istenünk bosszújának napját” (Lk 4,18-19).

Akár vérlázítónak is mondhatjuk, hogy a Biblia valamely üzenetét olykor *kijátszotta* annak másik üzenetével szemben: Amikor a farizeusok 5Móz 24,1-re hivatkozva érveltek a válás Isten általi engedélyezése mellett, ő 1Móz 1,27-et idézve vágott vissza: „*Isten a teremtés kezdetétől fogva férfivá és nővé tette az embereket. ... Amit tehát Isten összekötött, ember ne válassa szét*” (Mk 10,2-9)!

A legsúlyosabbnak mégis azok az esetek tűnnek, amikor a Biblia szavával a *saját felfogását állította szembe*: Amikor a tanítványok szombati kalásztépése miatt a farizeusok számon kéri: „*Miért tesznek ők*

szombaton olyat, ami nem megengedett?”, a rendkívüli súlyú, közismert bibliai állítással („*A hetedik nap... szent Jahve számára*”: 2Móz 35,1-3) szembeszegezi: „*A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért*” (Mk 2,27). – A „hegyi beszéd” hat ún antitézise közül négy esetben („*Ne ölj!*”, „*Ne törj házasságot!*”, „*Hamisan ne esküdj*”, „*Szemet szemért, fogat fogért!*”: Mt 5,21.27.33.38) szintén „Isten szavával” („*Megmondatott...*”) állítja szembe a maga álláspontját: „*Én viszont azt mondom nektek...*” (Szokás ezt úgy értelmezni, hogy ezzel Istennel való egyenrangúságának adott hangot azon az alapon, hogy Istennek, „a második isteni személynek” tartotta magát, pedig csak arról van szó, hogy a magánvéleményét fogalmazta meg, s ezt – a kétségtelenül nagy igényű fogalmazás ellenére – akár szerénysége megnyilvánulásának is tekinthetjük.)

3. Test és lélek orvosa

Mindkét vonatkozásban számtalan példát lehetne említeni, de itt csak „lélekgyógyász” öntudatára hivatkozom: Amikor némely irástudók zúgolódnak, hogy bűnösökkel és vámosokkal eszik együtt (ami a közösségvállalás jele volt), így vág vissza: „*Nem az erejük teljében lévőeknek van szükségük orvosra, hanem azoknak, akik rosszul vannak*” (Mk 2,17).

Alighanem e lélekgyógyászti küldetéstudat megnyilvánulásának/eredményének kell tekintenünk az ún. ördögűzéseket is, hiszen általános érvénnyel jelentette ki: „*Íme, démonokat űzők ki, és gyógyításokat végzek ma és holnap...*” (Lk 13,32), és ennek jegyében „parancsolt” tekintéllyel a „démonoknak”: „*Tisztátalan szellem, menj ki ebből az emberből!*” (Mk 5,8; vö. még Mk 1,25).

4. A megbocsátó Isten tolmácsa

Ezt lehetett volna az előző pontban is említeni, de súlya/jelentősége miatt érdemes kiemelni: Jézus feladatának tudta, hogy bármi áron tanúságot tegyen Isten feltétel nélküli megbocsátásáról. Egész magatartása (pl. együtt étkezése a vámosokkal és bűnösökkel, a „bűnös asszony” kenetének elfogadása: Lk 7,37-38) és számos példabeszéde támasztja alá ezt (pl. Mk 12,1-6; Mt 18,23-33; Lk 15,3-32), de a legélesebben talán az eléje vitt bénához intézett szavai fejezik ki, hiszen az meg sem szólalt, bűnbánatnak semmiféle jelét nem adta, Jézus első szava mégis ez volt: „*Gyermekem, Isten megbocsátja bűneidet*” (Mk 2,5).

5. Öntudatos vezető

Jézus soha nem mondta ki, hogy öntudatos vezetőnek tartja magát, de mindig úgy viselkedett. Az evangélisták beszámolója szerint már tanítványgyűjtő fellépése is erről árulkodik, jelöltjeit ő választja ki – nyilván nem vaktában, hanem valamiféle előzetes tájékozódás után –, és felszólítja őket követésére:

„Jöjjetek utánam, s akkor én megteszem, hogy emberhalászokká lesztek” (Mk 1,17)!

Ha értetlenséget vagy helytelen viselkedést tapasztal tanítványai részéről, a lehető leghatározottabban helyreigazítja őket. Csak néhány példa a számtalan közül:

Amikor amiatt veszekednek, hogy nincs elég kenyertük, a korábbi kenyérmegosztásokra (népiesen: kenyérszaporításokra) hivatkozva oktatja ki őket: „Még mindig nem fogjátok föl, és nem is értitek? Megkövesedett a szívetek? Nem emlékeztek, hogy amikor az öt kenyeret megtörtem az ötször sok embernek... És amikor hét kenyeret törtem meg a négyszer sok embernek... Még mindig nem értitek” (Mk 8,14-21)?

Amikor viharba kerülnek a Genezáret-tavon, és a tanítványok megrettennek a vízbe fulladás veszélyétől, keményen számon kéri: „Miért vagytok ennyire gyávák? Hogyan van az, hogy még mindig nem bíztok Istenben?” (Mk 4,35-40).

Amikor Péter ki akarja verni Jézus fejéből a valószínű szenvedés gondolatát, látszólag durván leteremti: „Menj innen mögém, sátán! Kelepce vagy számomra, mert nem Isten gondolatai járnak a fejedben, hanem az emberekéi” (Mt 16,23), de valójában csak kijelöli a tanítvány helyét, amely a mester, a vezető mögött van.

Amikor a tanítványok még az utolsó vacsorán sem értenek semmit a Jézus által hirdetett szelídségből és erőszakmentességből, és egyikük nagy büszkén előáll azzal, hogy „„Uram, nézd, van itt két tör!”, akkor egyetlen szóval elhallgattatja őket: „Elég!” (Lk 22,38)

6. Isten „harcos” képviselője

Jézus nem volt lagymatag Isten ügyének („Isten országának”) képviselőjében. Nemcsak határozottan lépett föl érte, és nemcsak megvédte azt, ha támadás érte (például a farizeusok részéről), hanem bár erőszakmentesen, de kifejezetten „harcosan” állt ki mellette:

Amikor az írástudók azon morfondíroznak, hogyan meri Jézus Isten feltétel nélküli megbocsátását hirdetni az eléje vitt bénának, akkor így szorítja sarokba őket: „Miért fontolgtjátok ezeket szívetekben? Mi könnyebb? Azt mondani a bénának: Isten megbocsátja bűneidet!, vagy azt mondani: Állj fel, fogd hordágyadat, és járálj!?” (Mk 2,8-9), nyilvánvalóvá téve ezzel, hogy azok még az Isten megbocsátását hirdető, semmi fáradságot nem igénylő szavakat sem hajlandók elmondani annak érdekében, hogy enyhítsenek a béna szenvedésein.

Amikor ellenfelei figyelik őt, vajon meggyógyítja-e szombaton a béna kezű embert, hogy ha igen, akkor vádat emeljenek ellene, akkor ugyancsak támadásba lendül, és fölteszi nekik a költői kérdést: „Megengedett dolog-e szombaton jót tenni vagy rosszat tenni, életet megmenteni vagy megölni?” (Mk 3,2-4).

Amikor a farizeusok számon kéri, hogy tanítványai miért nem tesznek eleget a kultikus tisztaság előírásainak, kíméletlenül szembesíti őket képmutatásukkal: „Találóan ítélt rólatok, színészekről Izajás, mert megíratott: »Ez a nép ajkával tisztel engem, de a szíve messze távol marad tőlem.« ... Remekül vetitek el Isten akaratát annak érdekében, hogy megőrizhessétek a ti saját hagyományotokat. Így helyezitek hatályon kívül Isten szavát hagyományotok révén, amelyet ti magatok tettetek hagyománnyá” (Mk 7,6-13; vö. Lk 14,5).

Annak érdekében, hogy teljesen egyértelművé tegye, milyen a helyes istenkapcsolat, Jeruzsálemben, immár életveszélyes környezetben, határozottan kiutasítja a templomtérrel azokat, akik ott az áldozatbemutatáshoz szükséges dolgokat árusítják, illetve vásárolják (Mk 11,15).

Az igazság „harcos” képviselőjéről még letartóztatása után, bilincsből sem mond le. A Getszemáni-kertben ellenségei fejére olvassa: „Mint valami terrorista ellen, úgy vonultatok ki törökkel és dorongokkal, hogy elfogjatok. Nap mint nap veletek voltam a templomban, amikor tanítottam, de nem tartóztatatok le...” (Mk 14,48-49). A főpap előtti kihallgatásán pedig így válaszol az öt arcul verő szolgának: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, de ha jól, miért ütsz engem?” (Jn 18,23).

7. Embermentő

Ezt már az elején, az „Emberfia”-alponban is említettem, de ott az emberfia-fogalom kifejtésén volt a hangsúlyt, most pedig azon, hogy Jézus több alkalommal is kifejezetten embermentőként határozta meg önmagát:

Az ellenséges szamaritánusokat villámcsapással elpusztítani akaró tanítványait így oktatta: „Nem tudjátok, miféle szellem hatása alatt álltok! Az emberfia ugyanis nem azért jött, hogy elpusztítsa az emberek életét, hanem hogy megmentse azt” (Lk 9,55-56). Más nyilatkozatai annyiban pontosították ezt az általános érvényű kijelentését, hogy elsősorban az „elveszettek”, a „bűnösök” megmentését tartotta feladatának; azoknak a zúgolódását, akik tiltakoztak az ellen, hogy a „nyilvános bűnös” és „kollaboráns” Zakeusnál vett szállást, így utasította vissza: „Az emberfia azért jött el, hogy felkutassa és megmentse az elveszetteket” (Lk 19,10; vö. Mt 10,6, 15,24).

Ezt támasztják alá nyomtatékosan a Lukács-evangélium 15. fejezetében olvasható példabeszédei az elveszett juhról, az elveszett drachmáról és az elveszett („tékozló”) fiúról (ld. még Mk 2,15-17!).

Jézus önarcképének ezt a vonását akár egész önértelmezése összefoglalásának is tekinthetjük, hiszen végső soron minden gondolata, szava és tevékenysége az ilyen-olyan nyomorúságban szenvedők megmentésére irányult...

(2015)